

Bestuur

In deze rubriek beschouwen Sietske Waslander of Edith Hooge kwesties van onderwijsbestuur en -beleid. Beiden zijn als hoogleraren verbonden aan het *GovernanceLAB* van *TIAS School for Business and Society* van de Universiteit van Tilburg. www.tias.edu/governancelab.

Burgerschap en sociale ongelijkheid

Met burgerschapsvorming in het onderwijs is iets vreemds aan de hand. Dat blijkt bijvoorbeeld uit ons onderzoek naar sturingsdynamiek in het Nederlandse onderwijs (Waslander e.a., 2017). We onderzochten hoe in vo en mbo sturing van burgerschapsvorming vorm krijgt, van ministerie tot en met leraren via alle lagen daartussen. De inrichting van ons stelsel maakt dat de meeste leerlingen rond 16-18 jaar óf in de bovenbouw havo/vwo óf in het mbo te vinden zijn. Burgerschapsvorming in het vo is opgenomen in de kern-doelen onderbouw, die zo ruim zijn omschreven dat je er als school alle kanten mee op kunt. De inspectie kijkt of de school een aanbod heeft dat zich richt op sociale integratie en actief burgerschap en hoe de school zorgdraagt voor de kwaliteit van dat onderwijs. Voor het mbo is burgerschapsvorming opgenomen in het examenbesluit en verplicht voor alle opleidingen. Tamelijk specifiek is omschreven welke kennis, vaardigheden en houdingen in het onderwijs aan bod moeten komen. Leerlingen hebben een inspanningsverplichting. De examencommissie moet nagaan of leerlingen daaraan hebben voldaan. De inspectie beoordeelt of alle vereiste onderdelen in het onderwijsaanbod zijn opgenomen en of de procedures van de examencommissie kloppen.

Deze verschillen in de regelgeving vertaalt zich door naar de praktijk. VO-scholen kunnen grotendeels zelf bepalen wat burgerschap betekent en hoe ze dat invullen. Er zijn wat identiteitsgebonden verschillen tussen scholen, maar in het algemeen ligt de nadruk in het vo op persoonlijke vorming en ontwikkeling. Het gaat er om dat leerlingen zichzelf leren kennen, ontdekken wat ze belangrijk vinden en waar ze goed in zijn en leren zichzelf staande te houden in de moderne samenleving.

In het mbo is de identiteit van een opleiding vooral verbonden met het beroepenveld waarvoor wordt opgeleid. Opleidingsteams proberen zoveel mogelijk van het curriculum te integreren in beroepsgerichte vakken. Door algemene vaardigheden aan te bieden in de beroepscontext, maakt het voor leerlingen bovendien veel duidelijker waarom die algemene vaardigheden belangrijk zijn. Voor burgerschapsvorming geldt hetzelfde, waardoor de invulling ervan vooral georiënteerd is op de wereld van toekomstig werk: wat zijn de gebruiken in het toekomstige beroep? Wat is goed gedrag? Hoe gedraag je je in de praktijk, met collega's, met klanten of patiënten? En hoe ben je een goede burger?

Beleid *Beschouwing*

Het correspondentieprincipe

Burgerschapsvorming krijgt in het vo dus een andere invulling dan in het mbo. Hoe moeten we dat verschil waarderen? 'Schooling in Capitalist America' reikt hiertoe een perspectief aan. In deze klassieker in de onderwijssociologie betogen Bowles & Gintis dat onderwijs bijdraagt aan het reproduceren van bestaande machtsverhoudingen en sociale ongelijkheden, doordat de inrichting van het onderwijs het evenbeeld is van de inrichting van de economie. Bijvoorbeeld: ouders die zich in hun werk moeten schikken naar de wensen en nukken van een baas, vinden het belangrijk dat hun kinderen doen wat een ander zegt en kiezen voor scholen die bij dat waardenpatroon aansluiten. Ouders die in hun werk zelf de dienst uitmaken, kiezen voor andere scholen, omdat ze het juist belangrijk vinden dat hun kinderen zelfbewust zijn en leren voor zichzelf op te komen. Dit correspondentieprincipe werkt niet alleen door via schoolkeuze van ouders, maar ook via de inrichting van het stelsel, het curriculum, enzovoorts.

Vanuit dit perspectief is het verschil in burgerschapsvorming voor 16-18 jarigen een exemplarisch voorbeeld van het correspondentieprincipe. In de bovenbouw havo/vwo bepalen scholen in hoge mate zelf waar ze de nadruk op leggen, terwijl in het mbo veel striktere voorschriften gelden. In de bovenbouw havo/vwo zijn leerlingen van hoger opgeleide ouders oververtegenwoordigd; daar hecht men waarde aan individuele ontplooiing, aan zelfexpressie, aan het ontwikkelen van een kritische houding ten opzichte van bestaande machtsverhoudingen. In het mbo zijn leerlingen van lager opgeleide ouders oververtegenwoor-

digd; daar ligt de nadruk sterker op sociale aanpassing en het je kunnen voegen naar bestaande machtsverhoudingen.

Bowles & Gintis schetsen een zwart-wit beeld, nuancering is geboden. Ook in de voorbereiding op werk is het ontwikkelen van een kritische houding immers mogelijk. En het is niet dat aandacht voor individuele ontplooiing bij voorbaat strijdig is met aanpassing aan bestaande machtsverhoudingen. Maar toch geeft het te denken. Door de strikte scheiding tussen algemeen vormend en beroepsonderwijs verwachten we verschillende dingen van leerlingen die even oud zijn. Voor 16-18 jarigen het vo voeren individuele ontwikkeling en zelfexpressie de boventoon; volgen ze een mbo-opleiding, dan ligt de nadruk op wat anderen als goed gedrag beschouwen. Voor het vo vertrouwen we op de eigen invulling van de school; voor mbo-leerlingen vinden we burgerschapsvorming zo belangrijk dat we er exameneisen aan verbinden. Gelet op de historie van ons stelsel zijn deze verschillen te verklaren, maar vanuit het oogpunt van groeiende sociale ongelijkheid, zijn ze onwenselijk. ■

Sietske Waslander

Literatuur

- Bowles, S., & H. Gintis (1976). *Schooling in capitalist America. Educational reform and the contradictions of economic life*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Waslander, S., E.H. Hooge & H.C. Theisens (2017). *Zicht op sturingsdynamiek*. Tilburg: TIAS School for Business and Society, Tilburg University.